

TUVA YAZISINI VE İMLASINI GELİŞTİRME TEKLİFLERİ*

Kaadır-ool A. BİÇELDEY

Tuva yazısı ve imlasının düzeltilmesi gereken meseleleri az değildir. Uzun bir zaman Tuva yazısına ve imlasına dokunarak düzeltmeler, eklemeler yapmaya “cesaret edememenin” sonucunda yazı ve imlanın eksik noktaları, günümüzde dilin ses sisteminin esaslarını bile etkilemeye başlamıştır. Söz başında rastlanan ötümsüz telaffuz edilen ötümlü ünsüzleri, **t-d, p-b (m-ð, n-ö)** harfleri ile kuralsız olarak göstermenin sonucunda, bazı çocukların, öğrencilerin, gençlerin dilinde söz başında yumuşak ünsüzlerin belirmiştir, bu durum ise Tuvacanın ses yapısına büyük bir zarar demektir ve dilin Rusçalaştırılmasının belirtileridir. Gırtlaksı ünlülerin de yazıda tek bir düzen içinde verilmemesiyle ilgili olarak şehir çocuklarının arasında “tere-xöldep” Tere-Xöl ağzı gibi konuşan kişi sayısı çoğalmaktadır. Bu nedir? Önemli mi? Şüphesiz ki yazım ve imlanın eksik tarafları bununla sınırlandırılmaz.

Dil kurallarında bütün bu yönetilmez “özel gelişmelerin” kaynağı, Tuva alfabesini ve imlasını Rus imlasına yakınlaştırma gibi doğru olmayan bir prensibe dayanarak dilin doğal olarak Ruslaştırılmasının kanunlaştırılmasıdır. Yazımı, imlayı çapraşık hale getirmemek gibi bir düşünceyle, Tuvacanın en özel değerlerini gösteren özel seslerinin işaretini alfabeyle dahil etmedik. Dilin söz hazinesinde büyük bir yere sahip gırtlaksı ünlüler taşıyan sözleri tek bir düzen içinde işaretleme girişimine büyük kuşku ile yaklaşmaktayız. Bu sebeple, Tuvacanın en önemli fonetik kuralları bile Tuva yazısına, imlaya salahiyyetli bir biçimde dahil edilmemektedir.

İmlaya düzeltmeler, eklemeler yapmak kolay değildir. Büyük de olsa küçük de olsa bütün bu değişiklikleri inceleyerek, dilin günümüzdeki ve gelecekteki durumunu iyice muhasebe ederek imlaya dahil etmeliyiz. “Halkı anlamadan gitmek, onu görmezden gelerek ilerlemek, halkı zorlar” sözündeki gibi halktan çıkmamış duygulara dayanarak, yazımızı, imlamızı geliştirmenin yolunu kapatırsak, bu hiçbir şekilde yakışık almaz. Bunun için bütün durumları göz önüne alırken, bu çalışmayı fazla uzatmadan, öbür tarafta bütün olarak duran kurallara dokunmadan, günümüz Tuva yazısını, imlasını biraz düzelterip, dilin gelişiminin temelleriyle doğrudan ilişkilendirirsek, sadece o zaman var olan eksikliklerden ayrılıp, uygun alfabe, imla kuralları gibi sonuçlara ulaşmanın yoluna girebiliriz.

Bu önemli çalışmaya başlarken, verilen amaçlara ulaşmanın, bunları göstermenin belirli usullerini de anlamak gereklidir. Bazı öneriler hemen kabul edilebilir, bazılarını ise özel olarak araştırmak gerekir. Bazı öneriler kurallaştırılabilir, bazılarını ise belirli bir süre içinde tecrübe ederek karar verilebilir. Dille ilgili oluşan gerçek meseleleri çözmenin esaslı masraf ve zaman alacağı şüphesizdir; ancak bu çalışmaların, Tuvacanın, bunun ötesinde Tuva halkının ve kültürünün gelişimini büyük bir faydaya götüreceğini, bize çoğu kez değerli hazineler olarak ulaşacağını düşünüyorum.

Aşağıda tekliflerimi sunuyorum:

1. Günümüz imlasında ve Tuva alfabesinde aşırı patlamalı telaffuz edilen **[p^c], [t^c]** sesleri alfabede farklı bir işaretle gösterilmemektedir. Bunları, yazıda **p, t (п, т)** işaretlerini kullanarak ötümsüz okunan ötümlü ünsüzler ile aynı işaretle kullanılmaktadır. Ayrıca söz başında karşılaşılan ötümsüz okunan ötümlü ünsüzlerin **p-b, t-d (п-ö, т-д)** harfleriyle iki farklı şekilde işaretlenmesi de kurallaştırılmıştır. Aşırı patlamalı **[p^c], [t^c]** ünsüzleri Tuvacanın özel fonemleridir. Az sözde karşılaşılmaması sebebiyle bunlar için özel bir işaretin bulunmaması, ötümsüz okunan ötümlü ünsüzlerinin yazılması ve okunmasını da karmaşık hale sokmaktadır.

Bunun için aşırı patlamalı telaffuz edilen **[p^c], [t^c]** ünsüzlerine ve kelime başında kullanılan ötümlü telaffuz edilen ötümlü **[p], [t]** ünsüzleriyle ilgili olarak şöyle bir öneri sunabilirim:

* Bu makale, Voprosı Tuvinskogo Yazıkoznaniya, Tuvinskiy Naučno-İsledovatel'skiy İnstıtut Yazıkı Literatırı i İstorii, Kızıl 1993, s. 40-49'da yayımlanmıştır.

a) Aşırı patlamalı telaffuz edilen [p^c], [t^c] ünsüzlerinin yazıda gösterilmesi için Tuva alfabesine **n** ve **m** harflerini eklemek¹, bunları kullanma hakkındaki özel bir yazıyı imla kurallarına dahil etmek ve bu harflerin bulunduğu kelimeleri belirterek, bunları özel olarak sıralamak:

Bu kuralı kullanmanın örnekleri: **ңаиш** (p^caş), **ңөш** (p^cös), **ңар** (p^car); **тос** (t^cos), **түн** (t^cün), **төрек** (t^cerek), **тик** (t^cik);

b) Kemile başında karşılaşılan ötümsüz telaffuz edilen ötümlü ünsüzleri **n** (p) ve **m** (t) harfleri ile vermeyi D. A. Monguş'un önerilerine göre kurallaştırmak²; bu değişmeyi imla kurallarına sağlamlamanın, bunu gerektiği gibi vücuda getirmenin gerekli tedbirlerini almak.

Yeni kuralı kullanmanın örnekleri: **пажың** /бажың³(pajin-bajın), **полгаиш** /болгаиш/ (polgaş-bolgaş), **пагай** /багай/ (pağay-bağay), **палык** /балык/ (palık-balık), **педик** /бедик/ (pedik-bedik); **таараар** /даараар/ (taaraar-daaraar), **таиш** /даш/ (taş-daş), **тилги** /дилги/ (tilgi-dilgi), **тарый** /дарый (tarıy-darıy) (bk. тарый – тарыыр fiilinin zarf-fiilli şekli) **тос** /дос/ (tos-dos), **төгээр** /дөгээр/ (tögeer-dögeer) vb.

2. Genizsil (ayar adalgalıg) [ɣ] sesinin yazıda gösterilmesi.

Günümüz imlasında bu sesi [q] ünsüzünün iki ünlü arasında /сагыш, пага, агы/ (sağış, pağa, ağı) veya kelime içinde geniz ünsüzleri ile birleşmelerinde /аңгы, чайгаар, холга/ kullanılan şekillerini ileten z (g) harfi ile işaretlendiği görülür. Bunun sonucunda şöyle bir durum oluşur: a) iki farklı fonem yazıda tek bir harf ile gösterilerek karışıklık yaratır; b) bu sebeple Tuvacanın yine ayrı bir fonemi yazıda gösterilmemektedir. Örneğin, kökü [ɣ] sesi ile biten isimlere yönelme hali eki eklendiğinde, yine bu şartlardaki fiillerden geçmiş zaman şekli yapılırken aynı harflerle işaretleme sonucunda, iki farklı fonem aynılaştırmış olur. Örneğin: **даг+га=** дагга (dag+ga=dagga), **суг+га=** сугга (sug+ga=sugga); **саг-ган =** сaгган (sag-gan=saggan), **дег-ген =** дегген (deg-gen=deggen) vb. Bu durum iki farklı fonemin ayrı olduğunun bilinmesine ve bunların doğru telaffuzuna engeldir.

ÖNERİ:

Tuva alfabesine [ɣ] fonemini gösterecek bir harfi eklemek. Bunun için z veya ɣ, harflerinden biri seçilebilir. Önerilen bu harflerin her ikisinin de diğer Türk lehçelerinin alfabelerinde farklı farklı sesleri iletip kullanıldığını belirtmek gerekir. Tuva alfabesine eklenecek Tuvacanın özel ünsüzlerini ifade eden harflerin tek bir düzen içinde olmasını dikkate alarak z harfinin seçilmesi dileğimizdir. O zaman Tuvacanın özel ünsüzleri yakın telaffuzlu seslerinin harflerine “kuyrukçuk” ekleme yöntemiyle tek bir düzen oluşturulabilir: **n - ɳ, m - ɱ, h - ɥ, z - ʒ**. Bu yöntemle harfleri farklılaştırmayı Rus alfabesinin ц щ, harflerinin şekillerine uygunlaştırmak da önerimize başka bir alt yapı olabilir. Genizsil (ayar adalgalıg) [ɣ] sesini z harfi ile işaretlemek, ilk olarak, Tuvacanın özel bir ünsüzünün tek bir düzende yazılması yönetimini kullanmış olmak; ikincisi, yakın telaffuzlu sesler ile bunların ilişkisini göstermekle ilgilidir.

Önerilen harfi kullanmanın örnekleri: **суз** (suɣ), **суза** (suɣa), **сузжу** (suɣju); **даз** (daɣ), **даза** (daɣa), **дазжы** (daɣji); **өз** (öɣ), **өзе** (öɣe); **чаз** (çaɣ), **чаза** (çaɣa), **чазлыз** (çaɣlyɣ); **чез** (çeɣ), **чезген** (çeɣgen); **саз**(saɣ), **сазан** (saɣan) vb.

3. Günümüzde [p^c], [t^c], [ɣ] seslerini yazıda gösterme meselesinin ne kadar önemli olduğunu kanıtlayınca bunların yazıda verilme yöntemlerini düşünebiliriz. Alfabeyi tamamiyle düzenleme

¹ Aşırı patlamalı (küştüg-dınzıg) ünsüzlerin yazıda n ve r harflerine kuyrukçuk eklenerek gösterilmesi fikri 1960'lı yılların başlarında ortaya atılmıştır. Bk. **Tuva Orfografiyanıń Ündežinneri /Osnovi Tuvinskoy Orfografii/**, Kızıl 1963, s. 44, 131 /Redaktörün açıklaması/.

² D. A. Monguş, “Tuvinskaya Pis'mennost' i Nekotorıye Voprosı Ee Dal'neyşego Razvitiya”, **UZ TŃİİYALĪ - 14**, Kızıl 1970, s. 172-173.

³ Parantez içindekiler kelimelerin günümüz imlasını göstermektedir.

durumuna girmeden ve daha fazla karmaşık hale getirmemek için bu eklemeler sınırlandırılabilir. Ancak tekrar tekrar eklemeler yapmamak için Tuvacanın ses yapısında özel bir fonem daha olan genizden çıkarılan (dumçuktap adaar) **й** harfini yazıda göstermek için **й** işaretini önerebiliriz. Bu harfi kullanmanın örnekleri: **шой** (şoy), **шай** (şay), **мыйыс** (mıyıs), **хаай** (хаау) vb.

4. Yukarıda verilen önerilerin kabul edildiğini düşünürsek Tuva alfabesi 40 harfli bir alfabe olur:

А, б, в, г, ґ, д, е, ё, ж, з, и, й, й̄, , к, л, м, н, ң, о, ө, п,
п̄, р, с, т, җ, у, ү, ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ, ы, ь, э, ю, я.

Bu alfabenin 32 harfi Tuvaca kelimelerin yazılmasında kullanılır, 8 harf (е, ё, ф, ц, ш, ь, ю, я) Rusçadan alınan sözlerin yazımında kullanılır (Tuvaca kelimelerde я, е, ё, ю harflerinin kullanımının hakkındaki görüşlerimizi aşağıda göstereceğiz).

5. Tuvaca kelimelerde kısa [ɛ] sesini göstermenin kuralında bir sesi bütün durumlarda tek bir harf ile göstermek gibi bir prensib yaratılmıştır. Kelime başında [ɛ] sesi э (e) harfi ile, kelime sonunda ise aynı sesin е (ye) harfi ile gösterilmesi kurallaşmıştır. Kuralın böyle şekillenmesinin hiçbir açıklaması yoktur, bu durumun tek sebebi sadece Tuvacanın yazımını Rusçanın yazımına yakınlaştırma prensibidir.⁴

Geniş telaffuz edilen [ɛ] sesini yazıda iki farklı harf ile işaretlemenin sonucunda öğrencilerin ve Tuvacayı öğrenenlerin ye (e) harfinin etkisiyle aynı sesi Rusçadaki gibi y (й) sesiyle birlikte telaffuz ettikleri durumlar da vardır. Bu durum imlada ve telaffuzda sorunlara, türlü karışıklıklara sebep olan çelişiklerdir.

ÖNERİ:

Geniş telaffuz edilen kısa [ɛ] sesi, kelimenin bütün hecelerinde э harfi ile tek bir düzende verilmesini kurallaştırmak; bu değişikliği imla kurallarına dahil etmek.

Önerilen kuralı kullanmanın örnekleri: **эртэм / эртом/** (ertem), **беш / беш/** (beş), **эрэгэ / эреге/** (erege), **эртинэ / эртине/** (ertine), **эргэ / эрге/** (erge), **эмэр / эмер/** (emer) vb.

AÇIKLAMA: Geniş telaffuz edilen uzun [ɛ] ünlüsünün э harfini tekrarlayarak yazma yöntemiyle verilmesi aynı şekilde kalmıştır.

6. ya, ye, yo, yu (я, е, ё, ю) harflerinin Tuvacanın imlasındaki durumu:

Günümüzde kullanılan “Tuvacanın İmla ve Noktalama Kuralları” (Тыва Орфографияның болгаш Пунктуацияның Дүрүмнери) nda belirtildiği üzere:

Kelimede ya, ye, yo, yu (я, е, ё, ю) harfleri iki farklı şekilde telaffuz edilir:

a. Kelime başında açık hece ve inceltme, sertleştirme (ъ, ь) işaretleri sonrasında y (й) sesiyle birlikte telaffuz edilir. Örneğin: **яны** (yanı), **Енисей** (Yenisey), **ёзу** (yozu), **Юрий** (Yuriy), **аяак** (ayak), **үе** (üye), **оюн** (oyun), **сьезд** (s’yezd), **Ньютон** (N’yuton);

⁴ Bu prensibe A. A. Pal’mbah işaret eder. Bk. **Основи Тувинской Орфографии**, Кızıл 1963, s. 141.

- b. Alıntı yapılan kelimelerin ünsüzlerinin sonundayken, o ünsüzleri yumuşatır ve y (й) sesi olmadan, sadece a, e, o, u (а, э, о, у) olarak telaffuz edilir. Örneğin; *пятница* (pyatnitsa), *цех* (tsex), *Пётр* (Pyotr), *полюс* (polyus).⁵

Burada da Tuva imlasını Rus imlasına yakınlaştırma prensibine dayanarak, benzer fonetik özellikleri benzer yöntemler ile yazıya aktarma gibi başka bir prensip de geliştirilmiştir. *Янзы* (yanzı), *биеэ* (biyee), *ёзу* (yozu), *моюн* (moyun) örneklerindeki a, e, o, u (а, э, о, у) ünlülerinin y (й) ünsüzü ile birleştiği durumlardaki yazımı, Rusçanın alfabesi ve imlasından doğrudan alınan ya, ye, yo, yu (я, е, ё, ю) harfleri ile gösterilmiştir. Buna karşılık y (й) sesi ile ı, i, ö, ü (ы, и, о, у) ünlülerinin birleşmelerini bu sesleri yan yana yazarak gösterir. Örneğin; *чайын* (çayın), *тейи* (teyi), *йөрээл* (yöreel), *хөйү* (xöyü) vb.

Ünlülerin y (й) ile birleşmelerini *я, е, ё, ю* gibi özel işaretler ile gösterme yöntemi bir düzene koyulacak olsaydı yı, yi, yö, yü (*йы, йи, йо, йү*) birleşmelerini de göstermek için özel işaretler oluşturmak gerekirdi. Böyle bir karışıklığın kabul edilmesinin imkânı yoktur. Ayrıca benzer fonetik özelliklerin bazılarının *я, е, ё, ю* harfleri ile, diğerlerinin *й* harfinin ünlülerle birleşmiş şekilleriyle gösterilmesi gereksizdir.

я, е, ё, ю işaretleriyle ilgili: Bu durumda *биеэ* (biyee), *көпееэм* (koreyeem), *моюн* (moyun) gibi kelimelerde ünlülerin iki-üç harfi beraber kullanılmıştır. Tuvacanın fonetik özelliklerine göre iki ünlü birlikte telaffuz edilmez, edilemez. Bunun için bu farklı yazımın ise Tuvacada ünlüler peşpeşe kullanılarak telaffuz edilir gibi doğru olmayan bir düşünceye götürdüğü şüphesizdir.

Genel olarak Tuvaca kelimelerde y (й) ile ünlülerin birleşmelerinin yazıda gösterilmesi düzensizdir.

ÖNERİ:

Asıl Tuvaca kelimelerde ve başka dillerden alıntılanan, Tuvacanın fonetik kurallarına tamamiyle uydurulan kelimelerde y (й) ile ünlülerin birleşmelerini *й* harfi ve gereken ünlülerin harfinin birleştirilmesi ile ya, ye, yo, yu, yi, yö, yü (*йа, йэ, йо, йу, йы, йи, йо, йү*) olarak gösterilmesini imla kurallarına dahil etmek. Uzun ve gırtlaksız ünlülerin de aynı şekilde gösterilmesini kurallaştırmak.

Bu kuralı kullanmanın örnekleri: *яанзы* /*янзы*/(yanzı), *бийээ* /*биеэ*/(biyee), *ёзу* /*ёзу*/(yozu), *мойун* /*моюн*/(moyun), *өйээ* /*өез*/(öyee) *айак* /*аяк*/(ayak), *көпөйээм* /*көпееэм*/(koreyeem), *айы* (ayı), *тейи* (teyi), *йөрээл* (yöreel), *шөйүндү* (şöyündü) vb.

Ünlülerin й harfi ile birleşmelerinin bu şekilde doğru yazımının bazı Türk lehçelerinde de kurallaştığını görmekteyiz. Örneğin, Altaycada şu şekilde yazılır: *тайак* (tayak) – tuv. *Даяак* (dayaak), *уйат* (uyat) – Tuv. *ыяат* (ıyaat), *койон* (koyon) – Tuv. *койгун* (koıgun), *тийиң* (tiyiñ) – Tuv. *диин* (diin), *суйук* (suyuk) – Tuv. *суук* (suuk), *тойу* (toıy) – Tuv. *тодук* (toduk) vb.⁶

7. Gırtlaksız (ög bile adaar) ünlülerin imlası hakkında:

Tuvacada gırtlaksız ünlü taşıyan kelimelerin sayısı 19.000'den fazladır.

Buna rağmen bu sözlerin imla meselesi şimdiye kadar gerektiği gibi çözülememiştir. Günümüz imlasında hiçbir gerçek maddeye dayandırılmamış bir kurala göre sadece 9 kelimenin gırtlaksız ünlüleri düzensiz olarak şöyle işaretlendiği görülür: *аът* (a't), *оът* (o't), *каът* (ka't), *эът* (e't) (ve bunlardan yapılan *аъттаныр* (a'ttanır), *оъткарап* (o'tkarar), *эъткир* (e'tkir), *каъттаар* (ka'ttaar)) kelimelerinin bütün şekillerinde gırtlaksız ünlü sertleştirme işaretinin (ь) yardımıyla ayrı bir şekilde yazılır; *чаъс* (ça's), *чүък* (çü'k), *дүъш* (dü's), *аъш-чем* (a's-çem) kelimelerinin gırtlaksız ünlüleri de ь işareti ile yazılır, ancak bunlardan türetilen şekillerinde bu işaret kullanılmaz.⁷ Diğer durumların tümünde gırtlaksız ünlü

⁵ Tıva Orfografiyanın bolğaş Punktualitsiyanın Dürümneri, Kızıl 1986, s.6 .

⁶ V. N. Tadikin ve A. T. Tibikova, Orfografiya i Punktualitsiya Altayskogo Yazıka, Gorno Altaysk 1981, s. 15-16.

⁷ Tıva Orfografiyanın bolğaş Punktualitsiyanın Dürümneri, s.10.

taşıyan kelimeler cümlede iki anlamlı ise bunların gerekli anlamını ayırt etmek için bu kelimelerde **ѣ** işareti kullanılabilir, anlam yönünden herhangi bir karışıklık yaratmayacaksa bu kelimeler **ѣ** işareti olmadan yazılır.

Bu gibi gırtlaksız ünlülü kelimelerin yazımının tek bir düzende olmaması bu kuralın düzenlenmesini, yenilenmesini gerekli kılar.

Gırtlaksız ünlülü kelimelerin imlasının düzenli olmadığını, bu durumun karışıklığa yol açtığını tespit eden D. A. Monguş, bu kelimelerin gırtlaksız ünlülerini yazıda **ѣ** (sertleştirme) işareti ile serbest olarak işaretleme (**ѣ** işareti ister yazılsın ister yazılmasın) yöntemini önermiştir.⁸ Bunu kabul edecek olursak gırtlaksız ünlüleri yazıda fark ettirmenin örnekleri zayıflar, yani yazıda kesin olarak gösterilen örnekler de yok olur; çeşitli yazım karışıklıklarından başka bir şey katmaz. Ayrıca bu yöntem günümüz imla kurallarına dahil edilmiştir, ancak gerektiği gibi uygulanmamaktadır. Bunun için, bu öneriyi kabul edersek gırtlaksız ünlüleri yazıda işaretleme belki de yavaş yavaş kaybolacaktır.

E. B. Salzinmaa ve Z. B. Çadamba'nın düşüncelerine de dayanarak kendim şu dokuz kelimenin bütün şekillerinde gırtlaksız ünlüyü **ѣ** işareti ile gelenekleştirerek göstermemizi önermiş bulunmaktayım: **аѣт, оѣт, каѣт, эѣт, чаѣс, чѣѣк, чѣѣн, дѣѣш**.⁹ Ancak bu önerinin de sorunun çözülmesine yardımcı olmadığı açıktır. Şüphesiz bu tür sık kullanılan sözlerin sayısını **коѣк, ыѣт, чаѣш, каѣш, доѣш, каѣжан** gibi sözlerle artırmak gerekir. Böylelikle ezberlenen sözlerin sayısı daha da çoğalır.

Sorunu çözmek pek kolay olmasa da gırtlaksız ünlülü kelimelerin yazımını tek bir düzene dahil etmek bugün talep edilen bir durumdur. Tuvacanın söz varlığının büyük bir bölümünü gerekli kurala bağlayarak yazım bütünlüğü sağlanmış olur. Kimse ana dilinin kelime varlığının büyük bir bölümünün dayandığı özel kuralların yazıda gösterilmemesine izin vermemelidir.

ÖNERİ:

Dilin ana fonetik kuralları imlada gösterilmelidir prensibine dayanarak, Tuvacanın da temel fonetik özelliklerinin yazıda gösterilmesi gerekçesiyle şu kural önerilebilir:

1. Gırtlaksız ünlüleri bütün kelimelerde ünlü ve sertleştirme (**ѣ**) işareti ile göstermek; bunu imla kurallarına dahil etmek;
2. Gırtlaksız ünlülü kelimelerin özel sözlüklerini hazırlamak ve yayımlamak.

Bu öneriler, daha önce öğretmenler ve araştırmacıların önerilerine dayanarak oluşturulmuştur. Bunun için bunları tek bir kişinin baskıcı düşüncesi olarak görmemek gerektiğini vurgulamamız gerekir. Bütün bu düşünceleri münakaşasız kabul etmek gerekir diye bir iddiamız da yok. Benim topluca verdiğim bu öneriler, başka öneriler ile birlikte Tuva alfabesinin ve imlasının gelişimine yardım olur ümidini taşımaktayım.

Aktaran: Vildan KOÇOĞLU*

⁸ D. A. Monguş, "Tuvinskaya Pis'mennost' i Nekotoriye Voprosı Ee Dal' neyşego Razvitiya", **UZ TNİİYALİ - 14**, Kızııl 1970, s. 171.

⁹ K. A. Biçeldey, "Voprosı orfografiya faringalizovannıx glasnix covremennogo tuvinskogo yazıka", **Tuvinskoaya pis'mennost', yazık i literatura**, Kızııl 1980, s. 92-96.

* Arş.Gör., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir.